

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ХАРКІВСЬКА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 346.1

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СВОБОДИ КОМЕРЦІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Задихайло Дмитро Вігольдович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри господарського права, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Шаповалова Ольга Вікторівна**, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, завідувач кафедри господарського права;

кандидат юридичних наук, доцент **Килимник Інна Ігорівна**, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності.

Захист дисертації відбудеться 16 травня 2017 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська,77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська,70.

Автореферат розіслано 14 квітня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наукова постановка проблеми забезпечення принципу свободи підприємництва (комерційного господарювання) є важливим індикатором активного характеру правового господарського порядку, що в цілому функціонує шляхом застосування комплексу господарсько-правових засобів впливу на сферу господарювання. Складність наукового завдання полягає у різноманітності правових засобів, а також у необхідності їх ефективного комбінування на різних етапах економічного розвитку країни.

У цьому розумінні необхідно відзначити, що в українському законодавстві здійснюються заходи забезпечення свободи комерційного господарювання, проте сучасні умови господарювання потребують з'ясування місця та функціональної природи свободи господарювання в самій природі ринкових економічних відносин, а відтак і визначення найбільш ефективних правових засобів її забезпечення.

Відтак, основними напрямками наукових досліджень цієї проблеми мають стати: з'ясування основних господарсько-правових проблем, що перешкоджають свободі комерційного господарювання та визначення господарсько-правових засобів їх подолання; класифікація правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання та їх систематизація з виділенням тих засобів, що виконують функцію правових гарантій свободи комерційного господарювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження обрано згідно з науково-дослідними роботами кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» в межах комплексної цільової програми «Проблеми оптимізації правового регулювання економічних відносин в Україні» (номер державної реєстрації 0106U002289).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічного обґрунтування змісту та форм правового закріплення засад забезпечення свободи комерційного господарювання в господарському законодавстві України.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено наступні завдання:

- дослідити коло правових засобів свободи комерційного господарювання;
- проаналізувати господарсько-правові гарантії забезпечення свободи комерційного господарювання;
- встановити обсяг свободи господарювання в залежності від правових режимів господарської діяльності;
- з'ясувати комплексний характер чинників забезпечення свободи

комерційного господарювання, в контексті систематизації відповідних господарсько-правових засобів;

- дослідити проблему формування системного і цілісного законодавчого механізму забезпечення свободи комерційного господарювання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини забезпечення та реалізації свободи комерційного господарювання.

Предметом дослідження є теоретична модель систематизації правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання.

Методи дослідження. У процесі дослідження використаний комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Так, діалектичний метод використовувався для аналізу причин виникнення проблеми свободи комерційного господарювання; історичний – під час аналізу розвитку ринкової економіки та забезпечення свободи підприємництва в різні періоди; формально-логічний – для визначення гарантій свободи комерційного господарювання; порівняльно-правовий – для порівняння забезпечення свободи підприємництва в у вітчизняних нормативно-правових актах та міжнародних документах, а також інших країнах; системно-функціональний – при дослідженні процесу здійснення забезпечення свободи комерційного господарювання в різних режимах господарювання; формально-юридичний – при аналізі чинного законодавства; логічний – при розробці рекомендацій щодо вдосконалення господарсько-правового інструментарію щодо забезпечення свободи підприємництва в національній економіці.

Теоретичну основу дослідження склали роботи вітчизняних вчених – господарників, таких як: О.А. Беляневич, А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, О.П. Віхров, Д.В. Задихайло, Г.Л. Знаменський, В.К. Мамутов, В.С. Мілаш, О.П. Подцерковний, В.В. Резникова, В.А. Устименко, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та ін.

Емпіричну базу дослідження склали нормативно-правові акти України, програмно-методичні документи органів держави та статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційна робота є першим в Україні комплексним науковим дослідженням господарсько-правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання, їх систематизації та шляхів удосконалення.

У результаті проведеного дослідження дисертантом отримані та виносяться на захист положення та висновки, які мають наукову новизну.

Уперше на дисертаційному рівні:

1. Доведено, що свобода комерційного господарювання виступає як правова мета в системі відносин правового господарського порядку, що полягає у забезпеченні необхідної та достатньої міри варіативності

економічної поведінки суб'єктів в межах якої реалізується та відтворюється підприємницька мотивація. Для економічного механізму ринкового типу забезпечення режиму свободи комерційного господарювання на ґрунті якого виявляють себе численні приватні комерційні інтереси є основним системо утворюючим саме публічним інтересом. Відтак організаційно-правовий вплив держави повинен отримати два головних вектора – забезпечення свободи комерційного господарювання та навпаки – обмеження такої свободи виключено задля забезпечення інших суттєвих публічних інтересів. Конкуренція публічних інтересів може бути вирішена саме завдяки комплексному характеру, притаманному природі господарського права. В умовах комплексного характеру господарсько-правового регулювання, що складається зокрема з різних за своєю природою господарсько-виробничого та організаційно-господарського компонентів проблема з'ясування наявності суспільно-прийнятної обсягу свободи комерційного господарювання, обсягу сфери диспозитивності у визначенні виду та міри власної економічної поведінки має отримати значення спеціальної методології аналізу змісту та характеру господарського законодавства. Запровадження такої методології важливо, зокрема, і для реалізації державою власної регуляторної політики.

2. Правова діагностика нормативно-забезпеченого обсягу свободи комерційного господарювання в системі правового господарського порядку як невід'ємна складова нормотворчої діяльності законодавця в сфері господарювання має визначатися за співвідношенням між собою використаних первинних засобів правового регулювання. А саме – «велінь», «дозволів» та «заборон».

Для формату «горизонтальних» відносин діагностування підлягають:

1) договірні, господарсько-виробничі відносини між суб'єктами комерційного господарювання; 2) договірні інвестиційні відносини між суб'єктами комерційного господарювання; 3) договірні відносини між суб'єктами комерційного господарювання та споживачами.

Для формату «вертикальних» відносин діагностуванню підлягають:

1) відносини, що виникають внаслідок застосування суб'єктом організаційно-господарських повноважень до суб'єкта комерційного господарювання засобів впливу, що виходять за межі власної господарської компетенції; 2) відносини, що виникають внаслідок зловживання своїми правомочностями органом організаційно-господарських повноважень щодо суб'єкта комерційного господарювання; 3) відносини, що виникають внаслідок інтегративного застосування засобів організаційно-господарського впливу на суб'єктів комерційного господарювання усією сукупністю суб'єктів організаційно-господарських повноважень з відповідною господарською компетенцією; 4) відносини, що виникають

внаслідок зловживання корпоративними правами їх володільцями, перешкоджання нормальній діяльності суб'єкта комерційного господарювання корпоративного типу; 5) відносини законотворчої діяльності, що призводять до перенавантаження та зарегульованості сфери господарювання організаційно-господарським впливом держави і потребують дерегуляції створеного нормативного режиму господарювання.

3. Встановлено, що свобода комерційного господарювання у позитивно-правовому сенсі може розглядатися як певний правовий режим реалізації господарської діяльності, що визначає саме ринковий метод економічної координації через забезпечення приватних інтересів на засадах диспозитивності. Відтак свобода комерційного господарювання як комплекс суб'єктивних прав включає в себе права на реалізацію власної правосуб'єктності в сфері господарювання, зокрема: 1) право безпосередньо здійснювати підприємницьку діяльність фізичною особою; 2) право на свободу комерційного інвестування; 3) право заснування суб'єкта господарювання в обраній організаційно-правовій формі; 4) право визначення обсягу його правосуб'єктності та програми діяльності; 5) право на придбання та реалізацію корпоративних прав; 6) право на свободу виробничої діяльності; 7) право на реалізацію свободи договору, включаючи свободу ціноутворення, а також право на свободу конкуренції на засадах юридичної рівності в господарсько-виробничих та інвестиційних відносинах; 8) право на свободу реалізації товарів та послуг; 9) право на свободу розпорядження та розподілу результатів господарської діяльності; 10) право вимагати обмеження організаційно-господарського впливу з боку держави, що не обумовлений передбаченими законодавством публічними інтересами в сфері господарювання, в тому числі, і від конфіскаційного оподаткування.

4. Обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої техніки викладення змісту ст. 42 Конституції України, зокрема в частині: 1) кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом за визначених в Конституції України публічно-правових підстав для таких заборон. Такими підставами можуть бути інтереси життя, здоров'я, недоторканість та безпека людини; суверенітет і територіальна цілісність, економічна та інформаційна безпека; екологічна безпека та екологічна рівновага, збереження генофонду Українського народу, використання об'єктів права власності Українського народу та інші об'єкти конституційно-правового регулювання. Застереження щодо діяльності «яка не заборонена законом» - відкриває шлях до неконтрольованого обмеження обсягу свободи комерційного господарювання актами поточного законодавства України; 2) підприємницька діяльність депутатів, посадових та службових осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування

має не обмежуватись законом, а бути забороненою для названого кола осіб, адже обмежується лише їх правосуб'єктність; 3) право на комерційне господарювання повинне бути поширене також на господарські організації – юридичні особи і заборонено усім іншим категоріям юридичних осіб.

5. Встановлено, що господарсько-правові гарантії свободи комерційного господарювання не утворюють собою систему спеціальних правових засобів об'єднаних приналежністю до категорії саме господарсько-правових гарантій як таких, а набувають такого значення серед різноманітних правових засобів за відповідною інструментальною функцією в механізмі правового регулювання задля якої можуть бути використані такі правові засоби як, зокрема, принципи, застереження, спеціальна законодавча техніка формування прав та обов'язків, встановлення підстав та засобів юридичної відповідальності, забезпечення суб'єктивного права додатковою юридичною силою шляхом його фіксації в текстах Основного Закону або міжнародних договорів України тощо. Таким чином, слід виходити із поняття правових засобів гарантійного характеру.

6. З'ясовані правові засоби гарантійного характеру свободи комерційного господарювання за типом елементів правовідносин поділяються на: 1) засоби законодавчої техніки фіксації прав та обов'язків, що забезпечують балансування та кореспондування їх одне одному; 2) встановлення підстав для юридичної відповідальності; 3) фіксація кола повноважень господарської компетенції, встановлення меж для їх застосування; 4) законодавче встановлення чіткого кореспондуючого зв'язку між підставами, змістом повноважень та їх межами, а також способами реалізації повноважень в процесі нормативного закріплення господарської компетенції суб'єктів організаційно-господарських повноважень; 5) визначення у законодавстві основних правових цінностей та механізму забезпечення їх пріоритету; 6) визначення цілей предметного правового спрямування нормативно-правових актів; 7) забезпечення правових цінностей засобами конституційно-правового регулювання вищої юридичної сили, а також можливостями їх захисту органом конституційної юрисдикції; 8) забезпечення правових цінностей міжнародним зобов'язанням держави нормами міжнародних договорів; 9) використання застережень від зміни законодавства у майбутньому.

Удосконалено:

1. Положення щодо визнання кодифікації господарського законодавства України є важливим систематизаційно-нормотворчим засобом забезпечення в його змісті правового режиму свободи комерційного господарювання, встановлення суспільно прийнятних для ефективного господарювання меж диспозитивності в правовому

регулюванні господарської діяльності, фіксації методології встановлення правового пріоритету в умовах системно запрограмованої конкуренції між диспозитивністю та імперативністю у регулюванні господарських відносин.

Динаміка розвитку господарських відносин, розширення сфер господарювання і, відповідно, предмету господарського права та законодавства вимагає організації перманентного аналізу його змісту, з метою швидкого коригуючого законодавчого реагування та відтворення потрібного балансу між диспозитивністю та імперативністю правових впливів на економічну поведінку суб'єктів господарювання. Таке завдання може бути реалізовано в процесі подальшого розширення та поглиблення кодифікаційних робіт в господарському законодавстві шляхом розробки та прийняття підгалузевих та інституційних кодексів, змістовно підпорядкованих Господарському кодексу України та націлених на упорядкування процесів спеціалізації та консолідації в різноманітних сегментах господарського законодавства. В межах цих кодифікацій проблема забезпечення свободи комерційного господарювання має бути окремо актуалізованою і забезпеченою.

2. Положення про роль та значення регуляторної політики держави та її регуляторної діяльності і, особливо, такого її компонента як дерегуляція нормативного навантаження на господарську діяльність. В цьому контексті визнано, що державна регуляторна служба, діяльність якої спрямована на реалізацію державної регуляторної політики згідно із вимогами Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» створюють єдиний організаційно-правовий механізм, функціональна природа якого прямо відповідає завданням забезпечення свободи комерційного господарювання в сфері підзаконного нормативно-правового регулювання господарської діяльності органами державної виконавчої влади з господарською компетенцією. Важливим аспектом удосконалення такого механізму є забезпечення регуляторною службою України функціонування сигнального зворотного зв'язку від об'єднань підприємців та промисловців до органів виконавчої влади з нормотворчими повноваженнями в сфері господарювання щодо перетину з їх боку меж оптимального балансу між приватними та публічними інтересами, про невиправдане обмеження свободи комерційного господарювання і накопичення тим самим конфліктогенного потенціалу господарським законодавством.

Набули подальшого розвитку:

1. Пропозиція щодо систематизації конституційно-правового регулювання економічних відносин в межах окремого структурного підрозділу Основного Закону з метою комплексного закріплення основних

елементів функціонування економічної системи, розбудованої на ринковому типі економічної координації. Така систематизація логічно потребує здійснення конституційно-правового закріплення свободи комерційного господарювання, як системоутворюючого чинника, а також основних засобів її забезпечення як в чинному, так і перспективному законодавстві України спираючись на властивість вищої юридичної сили норм Основного Закону. Це особливо важливо для забезпечення правового пріоритету свободи комерційного господарювання в умовах конкуренції господарсько-правових цінностей, принципів та регулятивних норм.

2. Пропозиція необхідності удосконалення законодавчої техніки викладання змісту принципу господарювання, а саме обмеження державного регулювання економічних процесів, що зафіксований у ст. 6 Господарського кодексу України. При викладенні нової редакції цього принципу доцільно враховувати наступне: 1) обмеження має відбуватись у зв'язку із необхідністю забезпечення публічних інтересів в сфері економіки за умови збереження необхідного і достатнього обсягу свободи комерційного господарювання в системі ринкових економічних відносин; 2) слова «обмеження державного регулювання економічних процесів» доцільно замінити на «обмеження застосування державою засобів організаційно-господарського впливу на комерційну господарську діяльність та її суб'єктів» адже поняття «організаційно-господарський вплив» є суттєво більш широким і таким, що охоплює і засоби нагляду та контролю, юридичної відповідальності суб'єктів тощо, а поняття «комерційна господарська діяльність» є об'єктом прямого господарсько-правового регулювання на відміну від «економічних процесів»; 3) при формуванні нової редакції цього принципу слід також виходити з того, що об'єктом обмеження можуть стати як окремі засоби державного регулювання господарської діяльності, так і сукупний організаційно-господарський вплив як такий, коли в результаті комплексного застосування таких засобів зникає потенціал реального комерційного вибору.

Практичне значення одержаних результатів. Значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в ході дослідження наукові положення і пропозиції можуть бути використані в нормотворчій діяльності держави як такої, в процесі удосконалення господарського законодавства, а також використанні при удосконаленні методологічних засад формування документів, присвячених забезпеченню свободи комерційного господарювання, складанні відповідних програмних документів її органами щодо економічного розвитку, а також в навчально-методичній роботі, при підготовці наукових і навчальних видань, підручників, навчальних програм курсу «Господарське право України»

тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення дисертаційного дослідження були представлені авторкою на всеукраїнських конференціях та засіданнях «круглих столів», як-то: «Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні» (м. Полтава, 27 листопада 2015 р.), «Актуальні питання цивільного та господарського права» (м. Полтава, 24 грудня 2015 р.), «Юридична осінь 2016 року» (м. Харків, 15 листопада 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, з яких 6 статей – у фахових наукових виданнях України, одна у зарубіжному науковому виданні та 3 тез наукових доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, які включають 8 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 216 сторінок, з них сторінки основного тексту – 200 сторінок. Загальна кількість використаних джерел – 173 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, стан її наукової розробленості, предмет, об'єкт, мета та завдання; визначається її методологічна і теоретична основа, положення, що характеризують її наукову новизну; розкривається теоретичне і практичне значення роботи.

Розділ 1. «Свобода комерційного господарювання як правовий феномен» складається з трьох підрозділів:

У *підрозділі 1.1. «Свобода комерційного господарювання в системі чинників ринкової економіки»* надано теоретичне обґрунтування доктринального визначення свободи підприємницької діяльності. Звернуте увагу, що дослідження проблем свободи підприємницької діяльності сьогодні особливо важливе для України через повне ігнорування свободи підприємництва за командно-адміністративної системи радянської доби та гіперболізацію значення свободи в підприємницькій діяльності за перших років незалежності нашої держави. Враховуючи досвід та помилки минулого, наразі необхідним є переосмислення підходів до свободи підприємницької діяльності як явища та її обмежень. Питання розумного співвідношення диспозитивного й імперативного методів правового регулювання, дозволів і заборон, свободи та її обмежень є наріжним каменем побудови правової системи взагалі.

В якості інструменту реалізації права на підприємницьку діяльність, що гарантована державою, використовуються фактично усі напрями економічної політики з притаманним їм арсеналом правових засобів. В

цьому сенсі слід ставити питання про обов'язковість врахування і прямого використання в процесі реалізації свободи підприємницької діяльності засобів інвестиційної, зовнішньоекономічної, антимонопольно-конкурентної, податкової, грошово-кредитної тощо політики держави.

Між тим, господарсько-правові гарантії не утворюють собою систему спеціальних правових засобів об'єднаних приналежністю до родової категорії. Вони визначаються за відповідною інструментальною функцією в механізмі правового регулювання задля якої можуть бути використані різноманітні за первісним призначенням правові засоби, зокрема принципи, застереження, законодавча техніка формування прав та обов'язків, встановлення юридичної відповідальності, додаткове забезпечення суб'єктивного права юридичною силою шляхом його фіксації в тексті Основного закону або міжнародних договорів України тощо.

У підрозділі 1.2. «Правові засоби забезпечення свободи комерційного господарювання (міжгалузевий аспект)» теоретично доведено, що втручання держави у підприємницьку діяльність (в тому числі, за допомогою регулювання) повинно обмежуватися лише: вимогами щодо соціальної спрямованості економіки; захистом конкуренції та протидією зловживанням монопольним становищем на ринку; захистом прав споживачів на необхідність здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції, усіх видів послуг і робіт; вимогами щодо шанування державних символів України, охорони природи, культурної спадщини; обов'язком сплачувати податки і збори, подавати декларації про свій майновий стан і доходи; захистом від посягань на політичні, трудові та інші права і свободи, честь і гідність громадян; вимогами щодо неухильного додержання кожним Конституції та законів України.

Разом з тим, обґрунтовано, що ринкові відносини мають загальний характер, поширюються на всі господарські сфери й регіони країни, проникають у всі частини економічної системи держави. У ці відносини вступає безліч суб'єктів, а у сферу обігу надходять різноманітні товари й послуги, що формує складну структуру ринку. Вивчення останньої передбачає комплексне дослідження єдності, взаємозв'язку і взаємодії складових елементів ринку, пошуки та розвиток нових організаційних форм господарських зав'язків і товарно-грошового обміну, управління попитом і пропозицією, механізми самоналагоджування основних ланок виробництва на ефективний режим господарювання. З огляду на такі завдання найбільш поширеним є чотирьох позиційний підхід до загальної структуризації ринку, а саме: з позиції його суб'єктного складу, продуктово-ресурсного наповнення, елементно-технологічних зав'язків і територіально-просторової організації. Засіб правового регулювання в сфері господарських відносин є основним чинником впливу права та

законодавства на вольову діяльність суб'єктів господарювання, вид та міру їх економічної поведінки. Слід однак зазначити, що лівова частка засобів правового регулювання об'єктивно спрямовані на обмеження диспозитивності такої поведінки, обмежують обсяг свободи підприємництва.

Разом з тим, визначено також і те, що і реалізація свободи комерційного господарювання пов'язана з використанням суб'єктами господарювання відповідних юридичних фактів, реалізацією відповідних прав, створенням певних обов'язків, що також є правовими засобами нормативного регулювання.

У підрозділі 1.3. «Господарсько-правові засоби забезпечення свободи комерційного господарювання» проаналізовано твердження, що у сфері комерційного господарювання публічні інтереси проявляють себе у двох основних напрямках: по-перше, це надання свободи комерційному господарюванню та умов для її реалізації. А по-друге, недопущення зловживання цією свободою на шкоду інтересам суспільства. По суті, мова йде не про що інше, як про впорядкування суспільних відносин і щодо справедливого задоволенні інтересів суб'єктів цих відносин у сфері комерційного господарювання. Тобто мета публічних інтересів у сфері комерційного господарювання фактично збігається з метою механізму правового регулювання комерційного господарювання. Досягнення цієї мети неможливо без застосування цілої системи правових засобів, які забезпечують реалізацію публічних інтересів у сфері комерційного господарювання за двома раніше вказаними напрямками. При цьому поділ самих правових засобів на групи у відповідності з цими напрямками якби й мало сенс, то носило б достатньо умовний характер, оскільки багато з них, будучи в достатній мірі універсальними, однаково ефективно застосовуються і в першому, і в другому випадку. В якості прикладу такого засобу виступають правові норми, за допомогою яких держава, з одного боку, реагуючи на доспілу суспільну потребу, закріпило вихідні дані здійснення комерційного господарювання, що засновані на свободі комерційного господарювання, а з іншого – застосовує обмеження свободи комерційного господарювання, з метою забезпечення інтересів суспільства.

Між тим, свобода комерційного господарювання може бути обмежена законодавством з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, безпеки, захисту життя, здоров'я, прав, інтересів і свобод інших осіб, забезпечення обороноздатності та безпеки країни, захисту навколишнього середовища, охорони культурних цінностей, недопущення зловживання домінуючим становищем на ринку та недобросовісної конкуренції тощо. До числа таких обмежень належать, зокрема, попередні умови для початку комерційного господарювання: наявність у суб'єкта господарського права

або комерційної організації відповідної господарської компетенції, державна реєстрація суб'єктів комерційного господарювання та отримання спеціального дозволу (ліцензії) на здійснення окремих видів діяльності або окремих дій в рамках господарської діяльності. В цих випадках єдність і взаємодія приватноправових і публічно-правових засобів ґрунтується на використанні загальних категорій і понять, розроблених в теорії права, таких як норма права, заборони, дозволи, відповідальність тощо. А суб'єкти приватноправових і публічно-правових відносин, суб'єкти, які використовують приватноправові і публічно-правові засоби, часто збігаються в одній особі.

Розділ 2. «Правові засоби забезпечення свободи комерційного господарювання» складається з трьох підрозділів:

У підрозділі 2.1. «Правові засоби забезпечення свободи інвестиційної діяльності» здійснене загальний огляд сутності державної інвестиційної політики, яка будучи складовою частиною економічної політики, спрямована на довгостроковий розвиток економіки та за своєю суттю є комплексом заходів, направлених на формування централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів, у результаті цільового використання яких забезпечується ефективність процесів розширеного відтворення економіки. Успіх економічних структур реалізується в економічному зростанні та перетвореннях, центральною ланкою яких є різні нововведення (технічні нововведення, нові форми організації виробничої діяльності, ефективний розподіл ресурсів). Тому заохочення конкуренції, доповнене розширенням різноманітності споживчого вибору і усуненням локальності ринків друга за значимістю функція регулювання економіки державою.

Говорячи про інвестиційні чинники конкурентоздатності, серед яких можна виділити і засоби, які визначають правову врегульованість будь-якого елемента інвестиційних відносин, а також будь-якого значного фактору, що впливає на ефективність практичної реалізації цих відносин. Універсальними правовими засобами в цій сфері є, наприклад, такі, що стосуються змісту правового статусу інвестора та гарантій його діяльності, удосконаленості договірно-правових форм здійснення інвестування, зменшення ризиковості в реалізації інвестиційних проєктів, заходів дерегуляції відповідного законодавчо врегульованого порядку в інвестиційній сфері, зниженні податкового тиску, використанні форм державно-приватного партнерства, для реалізації особливо значних інвестиційних проєктів тощо. В цьому контексті, необхідно відмітити, що розвиток інфраструктури інвестиційної діяльності відбувався не лише через інституалізацію спеціальних господарських утворень, але й через утворення спеціальних умов господарювання для тих галузей народного

господарства, де державна підтримка є необхідною умовою їх функціонування.

У підрозділі 2.2. «Правові засоби забезпечення свободи здійснення виробничої діяльності» актуалізується увага на тому, що підприємницька діяльність, що забезпечує процес виробництва товарів та послуг в умовах ринкової моделі економічної координації логічне потребує також визначення юридично закріплених принципів взаємодії суб'єктів господарювання між собою та суб'єктів господарювання і споживачів. Такі принципи мають визначати особливості договірно-правового регулювання економічної взаємодії та відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань. Особливу роль в названих відносинах відіграє поняття приватного інтересу, що є домінуючим у визначенні підприємництва, як рушійної сили ринкової економіки та іманентних йому свободи договору та свободи підприємництва, що є ключовими чинниками диспозитивності режиму реалізації підприємницьких прав у сфері господарювання. Оскільки регулюючий вплив держави на виробничу діяльність суб'єктів підприємництва опосередкований правом, а головною функцією господарського права як галузі, серед іншого, є регулювання майнових, в першу чергу економічних відносин, нами зроблена спроба саме через призму господарсько-правових механізмів визначити сутність державного впливу на виробничу діяльність в сучасних умовах.

Зрозуміло також, що на виробничу діяльність суб'єктів підприємництва впливають наступні фактори: 1) ліцензування окремих видів господарської діяльності; 2) регулювання цін на окремі види продукції; 3) застосування системи податкових пільг; 4) використання політики прискорення амортизації; державна політика у сфері стандартизації та експертизи якості товарів, їх відповідність міжнародним нормативним документам; 5) контроль за забезпеченням екологічності промислового виробництва; 6) комплекс антимонопольних заходів; 7) державна політика щодо залучення суб'єктів підприємницької діяльності до виконання державних та регіональних цільових комплексних програм.

У підрозділі 2.3. «Правові засоби забезпечення свободи підприємництва в процесі його державного регулювання» розглянути головні правові форми здійснення функцій держави, а саме: 1) правотворча діяльність – сукупність дій, спрямованих на розробку, прийняття, зміну та систематизацію нормативних приписів, нормативно-правових актів; за її допомогою держава здійснює вплив на суспільні відносини шляхом закріплення або встановлення нормативно-правової основи їх регулювання; 2) правозастосовча діяльність – сукупність юридично значущих дій органів держави, посадових осіб по створенню індивідуально-правових приписів, які є засобом застосування правових

норм відповідно до конкретних життєвих ситуацій; через них відбувається індивідуалізація загальних правових правил поведінки; 3) правоохоронна діяльність, предметом якої є ті юридичні питання, що пов'язані з можливим або наявним порушенням норм права. Вона спрямована на захист закріплених в нормах права суспільних відносин від усяких посягань, відновлення правового стану у разі нанесення шкоди суб'єктам права, інтересам суспільства, правопорядку; 4) контрольно-наглядова діяльність – здійснення дій по нагляду за відповідністю закону змісту правових актів, їх приписів, а також додержанням, виконанням та застосуванням норм права суб'єктами суспільних відносин; 5) інтерпретаційно-правова діяльність уповноважених на те державою суб'єктів права по офіційному тлумаченню чинних норм права, результатом чого є видання спеціального інтерпретаційного акта; 6) засновницька (установча) діяльність – сукупність юридично значущих дій, спрямованих на створення, формування, перебудову державних органів, їх структурних підрозділів та державних установ. Доведено, що від правових форм слід відрізняти фактичні (організаційні) форми реалізації функції держави. Вони являють собою такі фактичні дії, які спрямовані на сприяння реалізації функцій держави. Це: 1) організаційно-господарська діяльність – сукупність поточних господарських, оперативно-технічних дій по матеріальному забезпеченню виконання різних функцій держави; 2) організаційно-регламентаційна діяльність – здійснення оперативної поточної організаційної роботи по вирішенню тих чи інших конкретно-політичних завдань, техніко-організаційному забезпеченню функціонування різних ланок державного механізму.

Розділ 3. «Законодавча систематизація господарсько-правового забезпечення свободи комерційного господарювання» складається з двох підрозділів:

У підрозділі 3.1. «Класифікація правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання» обґрунтовано, що свобода комерційного господарювання забезпечується цілим арсеналом правових засобів, що їх використовує законодавство про господарську діяльність. Такі засоби можуть бути представлені ієрархічно розбудованою системою в якій вони розподілені за масштабом, функціональним призначенням, за юридичною силою норм, що містять названі засоби тощо. За масштабом такими засобами можуть виступати фіксація низки базових права суб'єктів господарювання щодо реалізації власної правосуб'єктності, фіксація принципів господарювання, а також функціонування окремих структурно-організованих інститутів, таких як регуляторна політика держави. За своїм функціональним призначенням такі правові засоби слід розділити на такі, що забезпечують диспозитивність господарсько-правового регулювання і

такі, що забезпечують обмеження державного регулювання економічних процесів, стримання організаційно-господарських відносин в межах законності. Особливого значення в цьому сенсі набуває законодавча техніка формування компетенції суб'єктів організаційно-господарських повноважень, що складається з цілого комплексу правових засобів – юридичних фактів, повноважень щодо впливу на господарську діяльність, обмежень цих повноважень та процедурної форми їх використання.

Особливого значення слід надати засобам забезпечення свободи комерційного господарювання, що отримали властивість вищої юридичної сили, а також ті що містяться в кодифікованому акті господарського законодавства. Враховуючи властивості конституційно-правового регулювання та можливості застосування механізму конституційної юрисдикції запропоновано розширити зміст конституційно-правового регулювання економічних і зокрема господарських відносин включно із нормами, що прямо призначені забезпечувати свободу комерційного господарювання в системі ринкових економічних відносин.

У підрозділі 3.2. *«Систематизація та удосконалення господарсько-правових засобів забезпечення свободи господарювання»* з'ясовано необхідність теоретичної систематизації господарсько-правових засобів забезпечення свободи господарювання як основоположного принципу господарювання та конституційної засади функціонування ринкової економіки. Це необхідно також і для акцентуації законотворчої діяльності в сфері господарювання саме на зазначеній проблемі. Зазначено, що така систематизація має стати необхідним чинником нормотворчих зусиль по удосконаленню кожного з таких засобів з тим щоб отримати підвищення їх ефективності не тільки у визначених аспектах, але і в синергетичному контексті в цілому. Систематизація названих засобів розглядається як на конституційно-правовому, так і на господарсько-правовому рівнях, що мають бути органічно поєднані, в першу чергу, для забезпечення подальшого розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. В свою чергу, засоби господарсько-правового характеру мають бути розподілені на засоби господарсько-виробничої сфери та організаційно-господарської. Відповідно до цього, основним завданням є спрощення дозвільних процедур у сфері господарської діяльності, встановлення оптимального регулювання дозвільної системи в сфері господарських відносин, усунення різноманітних дозвільних перешкод у реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність. В системі господарсько-виробничих відносин до ключового засобу забезпечення свободи господарювання віднесено чіткість визначення сфери диспозитивного правового регулювання. До системи організаційно-господарських відносин віднесено чіткість та повноту застосування засобів правової визначеності компетенції суб'єктів

організаційно-господарських повноважень, а саме визначення підстав, повноважень, їх меж та форм реалізації названих повноважень.

ВИСНОВКИ

У дисертації зроблено теоретичне узагальнення й запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у систематизації та удосконаленні господарсько-правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання.

За результатами проведеного дослідження викладені важливіші наукові результати, зокрема:

1. Господарсько-правові гарантії не утворюють собою систему спеціальних правових засобів об'єднаних приналежністю до родової категорії, господарсько-правові гарантії визначаються за відповідною інструментальною функцією в механізмі правового регулювання задля якої можуть бути використані різноманітні за первісним призначенням правові засоби, зокрема принципи, застереження, законодавча техніка формування прав та обов'язків, встановлення юридичної відповідальності, забезпечення суб'єктивного права додатковою юридичною силою шляхом його фіксації в тексті Основного закону або міжнародних договорів України тощо. Відтак, необхідно виходити з поняття господарсько-правових засобів гарантійного характеру.

2. Одним з найголовніших механізмів забезпечення правових гарантій свободи комерційного господарювання можна вважати забезпечення регуляторної політики. Як наслідок, забезпечення комерційного господарювання потребує удосконалення: 1) норм, які визначають правовий статус суб'єктів комерційного господарювання в ході реалізації ними своєї господарської компетенції й оптимізації регулюючого впливу держави; 2) сутності, змісту й ефективності господарського законодавства; 3) визначення змісту й ефективності адміністративно-господарської відповідальності; 4) господарсько-правового механізму забезпечення реалізації й захисту економічних і соціальних прав та інтересів суб'єктів господарювання; 5) удосконалення правових основ діяльності суб'єктів організаційно-господарських повноважень та їх господарської компетенції; 6) нормативно-правового забезпечення щодо недопущення зловживання суб'єктами організаційно-господарських повноважень; 7) дотримання балансу публічних та приватних інтересів при здійсненні комерційної господарської діяльності; 8) сприяння адаптації національного законодавства щодо здійснення комерційної господарської діяльності до вимог законодавства розвинутих країн; 9) основних положень щодо правових режимів здійснення комерційної господарської діяльності.

3. Функціональним призначенням правових засобів гарантійного

характеру в механізмі нормативного регулювання є посилення правових позицій та ефективності визначення елементів господарсько-правових відносин, що здійснюються з метою забезпечення актуальних правових цінностей.

4. Під господарсько-правовими засобами свободи підприємницької діяльності, слід розуміти закріплену в господарському законодавстві багаторівневу систему засобів і способів (мета та цілі правового регулювання; процесуальна форма; принципи права та обов'язки сторін; підстави та засоби юридичної відповідальності; тощо), передбачену нормами права, що направлена на забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

5. Господарсько-правові засоби забезпечення підприємницької діяльності – це сукупність узгоджених і взаємопов'язаних господарських механізмів, закріплених у ГК України і інших законах України, за допомогою яких держава впливає на процес реалізації конституційних гарантій та свобод підприємницької діяльності. Конституція України за допомогою ГК України виступає основним гарантом свободи підприємництва, а конституційні гарантії необхідно розглядати в аспекті їх певної взаємної обумовленості з господарсько-правовими нормами. Призначення гарантій полягає в забезпеченні порядку, при якому проголошені права і свободи підприємництва стали б фактичним полем можливостей для кожного суб'єкта комерційного господарювання.

6. Кваліфікаційні критерії визначення правових засобів різноманітної правової природи як засобів гарантійного характеру мають включати в себе: 1) ці засоби, що використовуються додатково для посилення ефективності базових елементів конструкції відповідного господарського правовідношення; 2) таке посилення здійснюється з метою захисту юридично визначених правових цінностей як галузевого, так і загально-правового характеру; 3) використання правових засобів гарантійного характеру не суперечить змісту галузевих норм-принципів.

7. Можна відокремити наступні правові режими регулювання господарської діяльності (обсяг свободи господарювання): 1) універсальний правовий режим, що складається з загальних господарсько-правових засобів: а) за суб'єктним складом з: можливістю визначення організаційно-правової форми; обов'язкової реєстрації; господарської компетенції; б) договірно-правові форми; в) механізмів господарсько-правової відповідальності; г) дозвільної системи (обмеження свободи); 2) стимулюючий режим, що включає в себе: а) гарантії; б) пільги; в) механізми державної підтримки; г) господарсько-правову відповідальність за зловживання преференціями; 3) обмежувальний режим – прями обмеження свободи господарювання, що включає в себе:

а) заборони; б) імперативні вимоги до організаційно-правових форм та порядку створення; в) спеціально-дозвільні вимоги; г) господарсько-правову відповідальність.

8. Надання правових гарантій у господарському законодавстві має своєю кінцевою метою забезпечити реалізацію прав громадян та юридичних осіб відповідної організаційно-правової форми на господарську діяльність. Відтак правові гарантії призначені компенсувати існуючі дисфункції відповідних механізмів господарсько-правового регулювання щодо належного захисту названих прав та інтересів від правових ризиків на шляху їх реалізації.

Ризики дисфункції механізму господарсько-правового регулювання, що загрожують забезпеченню базових правових цінностей можуть бути розподілені на групи у зв'язку із: 1) недоліками нормотворчої діяльності держави, що позначається в невиправданій динаміці нормативного матеріалу, загрожуючи стабільності правового господарського порядку, високій дефектності чинного господарського законодавства; 2) практикою діяльності публічних суб'єктів організаційно-господарських повноважень; 3) практикою діяльності непублічних суб'єктів організаційно-господарських повноважень; 4) практикою реалізації господарсько-виробничих правовідносин; 5) дисфункціями функціонування ринкового механізму на макроекономічному рівні господарських правовідносин; 6) конкретністю різногалузевих правових цінностей, що зачіпають сферу господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях з юридичних наук:

1. Харківська К.В. Поняття та принципи державної політики регулювання господарської діяльності / К.В. Харківська // Міжнародний гуманітарний університет. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. пр. / міжн. гуманіт. ун-т. – Одеса : «Юриспруденція», 2014. – Випуск 10-1 том 1. С. 221-225.

2. Харківська К.В. Правові гарантії свободи підприємницької діяльності: актуалізація проблеми [Текст] / К. В. Харківська // Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Економічна теорія та право = Экономическая теория и право = Economic theory and law : зб. наук. пр. / НЮУ ім. Я. Мудрого. – Харків : Право, 2015. – № 1 (20). – С. 226-235.

3. Харківська К.В. Взаємодія приватноправових та публічно-правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання [Текст] / К. В. Харківська // Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Економічна теорія та право = Экономическая теория и право = Economic

teory and law : зб. наук. пр. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. - Харків : Право, 2015. – № 2 (21). – С. 207-215.

4. Харківська К.В. Проблеми державного регулювання господарської діяльності в Україні / К. В. Харківська // Запорізький національний університет. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. - Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – № 2 (I). С. 173-179.

5. Харківська К.В. Роль правових засобів у забезпеченні свободи комерційної діяльності [Текст] / К. В. Харківська // Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Економічна теорія та право = Экономическая теория и право = Economic theory and law : зб. наук. пр. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2015. – № 3 (22). – С. 229-239.

6. Харківська К.В. Правові засоби забезпечення свободи інвестиційної діяльності [Текст] / К. В. Харківська // Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Економічна теорія та право = Экономическая теория и право = Economic theory and law : зб. наук. пр. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2015. - № 4 (23). – С. 176-187.

Публікація в іноземному виданні з юридичних наук, включеному до міжнародної наукометричної бази:

1. Харьковская Е.В. Правовые средства обеспечения свободы предпринимательской деятельности / Е.В. Харьковская // Международный научно-практический правовой журнал «*Leges si Viata*» («Закон и жизнь», Кишинев, Республика Молдова), 2016. – №4 (292). – С. 80-83.

Тези доповідей:

1. Харківська К.В. Механізми забезпечення свободи комерційного господарювання у фармацевтичній промисловості [Текст] / К. В. Харківська // Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні : Четверта Всеукр. наук.-практ. конф., 27 лист. 2015 р. / НЮУ ім. Я. Мудрого. Полтав. юрид. ін-т, Департамент охорони здоров'я Полтав. обл. держ. адміністрації. - Полтава : Фірма "Техсервіс", 2015. – Т. 1. – С. 156-158.

2. Харківська К.В. Правові засоби забезпечення свободи комерційного господарювання [Текст] / К. В. Харківська // Актуальні питання цивільного та господарського права : зб. матеріалів круглого столу, 24 груд. 2015 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого, каф. цивіл. права, каф. госп. права, Полтав. юрид. ін-т. – Полтава : Фірма "Техсервіс", 2015. – С. 71-73.

3. Харківська К.В. Свобода комерційного господарювання як правова мета та правовий режим [Текст] / К. В. Харківська // Юридична осінь 2016 року: зб. тез доповідей та наук. повідомл. Учасників всеукр. наук. конф.

Молодих учених (Харків, 15 листоп. 2016 р.) / за заг. ред.. А.П. Гетьмана. – Х.: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого: Мадрид, 2016. – С. 133-136.

АНОТАЦІЯ

Харківська К.В. Систематизація правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

Дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретично обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують наукове завдання, що полягає в розробці наукових теоретичних підходів та конкретних правових заходів господарського забезпечення свободи комерційної діяльності.

Дисертацію присвячено дослідженню сучасного стану правових засобів забезпечення свободи комерційного господарювання.

У роботі обґрунтовано тезу про те, що свобода комерційного господарювання виступає як правова мета в системі відносин правового господарського порядку, що полягає у забезпеченні необхідної та достатньої варіативності в економічній поведінці суб'єктів в межах якої реалізується та відтворюється підприємницька мотивація.

Автором встановлено, що свобода комерційного господарювання у позитивно-правовому сенсі може розглядатися як певний правовий режим реалізації господарської діяльності, що визначає саме ринковий метод економічної координації через забезпечення приватних інтересів на засадах диспозитивності.

З'ясовані правові засоби гарантійного характеру свободи комерційного господарювання за типом елементів правовідносин.

Ключові слова: свобода комерційного господарювання, господарсько-правові засоби, господарсько-правові гарантії, принципи господарювання, систематизація правових засобів.

АННОТАЦИЯ

Харьковская Е.В. Систематизация правовых средств обеспечения свободы коммерческого хозяйствования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процесуальное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков,

2017.

Диссертация является самостоятельным и завершенным научным исследованием, содержит новые теоретически обоснованные результаты, которые в совокупности решают научную задачу, заключающуюся в разработке научных теоретических подходов и конкретных правовых мер хозяйственного обеспечения свободы коммерческой деятельности.

Диссертация посвящена исследованию современного состояния правовых средств обеспечения свободы коммерческого хозяйствования.

В работе обоснован тезис о том, что свобода коммерческого хозяйствования выступает как правовая цель в системе отношений правового хозяйственного порядка, заключается в обеспечении необходимой и достаточной степени вариативности экономического поведения субъектов, в рамках которой реализуется и воспроизводится предпринимательская мотивация.

Автором установлено, что свобода коммерческого хозяйствования в позитивно-правовом смысле может рассматриваться как определенный правовой режим реализации хозяйственной деятельности, который определяет именно рыночный метод экономической координации путем обеспечения частных интересов на основе диспозитивности.

Выявлены правовые средства гарантийного характера свободы предпринимательства в зависимости от типа хозяйственных правоотношений.

В работе также обосновано, что свобода предпринимательства является правовой целью в системе отношений правового хозяйственного порядка, которая состоит в обеспечении необходимой и достаточной меры вариативности экономического поведения субъектов, в пределах которой реализуется и воспроизводится предпринимательская мотивация. Правовая диагностика нормативно обеспеченного объема свободы предпринимательской деятельности для формата «горизонтальных» отношений должна осуществляться в контексте: договорных отношений между субъектами предпринимательской деятельности; между субъектами предпринимательской деятельности и владельцами вещных и корпоративных прав на средства производства; договорные отношения между субъектами предпринимательства и потребителями.

Для формата «вертикальных» отношений диагностике подлежат: отношения между субъектом организационно-хозяйственных полномочий и субъектом предпринимательства, которые выходят за пределы хозяйственной компетенции; отношения, возникающие вследствие злоупотребления своими полномочиями со стороны органа публичной власти; отношения, которые возникают вследствие суммарного применения средств организационно-хозяйственного воздействия на

субъектов хозяйствования; отношения, возникающие вследствие злоупотребления корпоративными правами; результат нормотворческой деятельности органов публичной власти состоящий в зарегулированности сферы хозяйствования.

Установлено, что свобода предпринимательства как комплекс субъективных прав включает в себя: право непосредственно осуществлять предпринимательскую деятельность физическим лицом; право на свободу коммерческого инвестирования; право создания субъекта хозяйствования в избранной организационно-правовой форме; право определения объема правосубъективности и программы деятельности такого субъекта; право на приобретения и реализацию корпоративных прав; право на свободу производственной деятельности; право на свободу договора, включая свободу ценообразования и конкуренции на принципе юридического равенства; право на свободу реализации товаров и услуг собственной хозяйственной деятельности; право на свободу распоряжения и распределения результатов хозяйственной деятельности; право требовать ограничения организационно-хозяйственного воздействия государства не обособленного реальными публичными интересами, в том числе и от конфискационного налогообложения.

Установлены правовые средства гарантийного характера обеспечивающие свободу предпринимательства: средства законодательной технике фиксации прав и обязанностей; установление оснований юридической ответственности; фиксация и ограничение круга полномочий хозяйственной компетенции; законодательное установление четкой корреспондирующей связи между основаниями, содержанием полномочий и границами их осуществления, а так же способами их реализации в процессе нормативного закрепления; определение в законодательстве основных правовых ценностей и механизма обеспечения их приоритета; определения целей предметного правового регулирования; обеспечение правовых ценностей средствами конституционно-правового регулирования – высшей юридической силой и возможностями конституционной юрисдикции; обеспечение правовых ценностей международными обязательствами государства; использование оговорок от изменения законодательства.

Ключевые слова: свобода комерческого хозяйствования, хозяйственно-правовые средства, хозяйственно-правовые гарантии, принципы хозяйствования, систематизация правовых средств.

SUMMARY

Kharkivska K.V. Organizing legal means of ensuring freedom of commercial entities. - The manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.04 – economic law; economic – procedural law. – National Law University Yaroslav the Wise, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The thesis is an independent research and complete, containing new theoretical results proved that together solve scientific challenges is to develop a scientific theoretical approaches and concrete legal measures economic freedom of business.

Thesis deals with the current state of legal means of ensuring freedom of commercial entities.

The paper substantiates the idea that freedom of commercial entities acting as a legal goal in the relations of legal economic order that is to provide the necessary and sufficient variation in the behavior of economic entities within which sold and reproduced entrepreneurial motivation.

The author found that freedom of commercial entities in positive-legal sense be regarded as a legal regime for realization of economic activity that defines the method of economic market by ensuring the coordination of private interests on the basis of discretionary.

And analyzed legal means to guarantee freedom of the nature of commercial entities by the type of legal elements.

Key words: freedom of commercial entities, legal means, legal guarantees, principles of management, systematization legal means.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук,
доцент Давидюк О.М.

Підписано до друку 29.03.2017. Формат 60x90 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид.арк.0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 681.

Друкарня
Національний юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська,77